

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Student-centered Instruction of
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

พิศมัย วงศ์จำปา¹, สุดฤทัย จันทรวงษ์²
Phissamai Wongchampa¹, Sudruthai Chanthawong²
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา¹
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus¹
Corresponding Author, E-mail: phissaa28@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของอาจารย์ผู้สอนและความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนชั้นปีที่ 3 ทุกสาขาจำนวน 19 รูป/คน 23 รายวิชา และนิสิตชั้นปีที่ 3 ทุกสาขา ประจำปีการศึกษา 2554 จำนวน 113 รูป/คน การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา อยู่ในระดับปานกลาง 2) การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในรูปแบบ CIPPA Model ทั้งสภาพการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ และความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน พบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์อยู่ในระดับมากในทุกด้านของกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนิสิตที่อยู่ในระดับมากเช่นกัน 3) ด้านการวัดผลประเมินผล ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่าอาจารย์มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการวัดผลประเมินผลในระดับมาก ส่วนนิสิตมีความคิดเห็นต่อการวัดผลประเมินผล

ส่วนมากปานกลาง แต่โดยรวมก็จัดอยู่ในระดับมากเช่นกัน 4) ด้านบทบาทผู้สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่าอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน; การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ; มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Abstract

The purpose of this research is to study the teachers' and the students' view of the learning and teaching method of Student-centered Learning Process at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao campus. This is quantitative research. The population in this study is 19 of the 3rd year teachers in 23 subjects and 113 of the 3rd year students in 2011. The methodology deals with non-participation observation and study of academic documents.

The results show that 1) the learning and teaching of student-centered Learning Process at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao campus is at the medium level; 2) the learning and teaching of CIPPA MODEL, both of teachers' and students' view of this teaching system is at a great level; 3) the measurement evaluation indicated that the teachers' view of this teaching system is at a great level and the students' view is at the medium level, and 4) the teachers' role on CIPPA MODEL is at a great level.

Keywords: Process of Learning; Student-centered Instruction;

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ วิกฤติทางสังคม ซึ่งมีผลมาจากการจัดการศึกษา การดำเนินการแก้ไขปัญหาของสังคมในปัจจุบันจึงมุ่งเน้นในการกำหนดคุณสมบัติของการจัดการศึกษา

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2559) และมาตรา 6 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2553 ที่ระบุว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมี

จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545) จึงได้อัญเชิญแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปณิธานทางการพัฒนาและบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้น จากวิกฤติสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนา

จากการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา เป็นระยะเวลา 20 ปี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ในด้านการบริหารจัดการการเรียนการสอน ไม่มีการเก็บข้อมูลที่เป็นระบบอย่างจริงจัง ผู้วิจัยจึงเห็นปัญหาและคุณประโยชน์ ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและสังคมในองค์กรรวมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของอาจารย์ที่สอน ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิต ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเนื้อหา โดยกำหนดองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามความคิดเห็นของอาจารย์ที่สอนชั้นปีที่ 3 และนิสิตที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2554 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประกอบไปด้วย

สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของอาจารย์ ในด้านต่อไปนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) บทบาทของอาจารย์ผู้สอน 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบซีปปา (CIPPA Model) 4) ด้านการวัดผลประเมินผล

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิต ในด้าน 1) ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบชิปปา (CIPPA Model) 2) ด้านการวัดผลประเมินผล

2. ด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย มี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้สอน/อาจารย์ ทั้งอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ จำนวน 19 รูป/คน รายวิชาในภาคเรียนนี้มี จำนวน 23 รายวิชา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประจำปีการศึกษา 2554 2) กลุ่มนิสิตชั้นปีที่ 3 ทั้งนิสิตที่เป็นบรรพชิต, ศฤกษ์ จำนวน 113 รูป/คน ทุกคณะทุกสาขา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประจำปีการศึกษา 2554

ผลการวิจัย

ด้านบริหารจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นอาจารย์อยู่ในระดับปานกลาง โดยวิทยาเขตพะเยากำหนดเป้าหมาย พัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างชัดเจนเป็นอันดับแรก รองลงมา การดำเนินงานเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ด้านการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญรูปแบบชิปปา (CIPPA Model) พบว่า การสร้างองค์ความรู้ (Construct) อาจารย์จัดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสรสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นอันดับแรก รองลงมา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกในสิ่งที่เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย, ส่วนระดับความคิดเห็นของนิสิต ในด้านการจัดกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

กิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) การปฏิบัติของอาจารย์ในด้านกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ โดยภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก รองลงมา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นเรียน, ส่วนความคิดเห็นของนิสิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเห็นว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นเรียน เป็นอันดับแรก รองลงมา กิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน, ให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย (Physical Participation) การปฏิบัติของอาจารย์ด้านกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

โดยอาจารย์จัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ เป็นอันดับแรก รองลงมา อาจารย์จัดกิจกรรมที่หลากหลาย ส่วนความคิดเห็นของนิสิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเห็นว่าผู้สอนมีกิจกรรมให้ผู้เรียนควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ เป็นอันดับแรก รองลงมา ผู้สอนจัดกิจกรรมที่หลากหลาย สับเปลี่ยนหมุนเวียน ตามลำดับให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ (Process Learning) การปฏิบัติของอาจารย์ผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีการให้ผู้เรียนใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นอันดับแรก รองลงมา ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการกลุ่มนำเสนอผลงานได้อย่างอิสระ ส่วนความคิดเห็นของนิสิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยจัดกิจกรรมการโดยให้ผู้เรียน ใช้กระบวนการกลุ่มนำเสนอผลงานได้อย่างอิสระ เป็นอันดับแรก รองลงมา จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียน ใช้กระบวนการกลุ่ม,

ด้านการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ (Application) การปฏิบัติของอาจารย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีการจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่ จัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวัน โดยภาพรวมความคิดเห็นของนิสิต ในด้านการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ ของผู้สอน อยู่ในระดับมาก โดยเห็นว่าการจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นอันดับแรก รองลงมา จัดกิจกรรมการสอนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ

ด้านการวัดผลประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การปฏิบัติของอาจารย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการแจ้งให้ผู้เรียนได้ทราบและเข้าใจถึงเกณฑ์การประเมินโดยมีแผนการเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มสอนเป็นอันดับแรก รองลงมา กำหนดเครื่องมือให้เป็นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างหลากหลาย ตามสภาพจริง, การประเมินผลตามความคิดเห็นของนิสิต ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง แต่โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากอีกเช่นเดียวกัน

ด้านบทบาทผู้สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มีการเตรียมสื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาความรู้เป็นอันดับแรก รองลงมา มีการบูรณาการเนื้อหาที่สอนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่น

อภิปรายผล

1. ด้านบริหารจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิทยาเขตพะเยาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างชัดเจน และมีระบบการประกันคุณภาพภายใน ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (CIPPA Model) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า อาจารย์ผู้สอนได้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนเป็นสำคัญในทุกกระบวนการจัดการของกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนิสิตที่อยู่ในระดับมากเช่นกัน

3. ด้านการวัดผลประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมความคิดเห็นของอาจารย์ด้านการวัดผลประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับมาก การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จให้กับผู้เรียน และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การวัดและประเมินผล ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนไปให้มีลักษณะเป็นการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและ

ประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการประเมินผลตามสภาพจริง ส่วนนิสิตมีความคิดเห็นต่อการวัดผลประเมินผลส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่านิสิตที่มีเกรดเฉลี่ยสูง ความคิดจะมากกว่านิสิตระดับเกรดปานกลาง-ต่ำ

4. ด้านบทบาทผู้สอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การปฏิบัติของอาจารย์ด้านบทบาทผู้สอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากจากการศึกษา พบว่ากำหนดกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติ ชี้แนะให้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย รองลงมามีการเตรียมสื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาความรู้ มีการบูรณาการเนื้อหาที่สอน สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และมีการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนในการจัดกลุ่มตามความรู้ความสามารถ มีการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น การเลือกเรื่องที่จะเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนได้อย่างอิสระ

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพการสอน และเน้นการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะทางปัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการสื่อสาร และ การใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ
ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552

2. ควรมีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นประสิทธิภาพอาจารย์ผู้สอน และแนวทางใหม่ที่อาจารย์ต้องตระหนักในเรื่องการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ให้มีการจัดกิจกรรมที่

ช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และค้นหาตัวเองพบได้ ในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อช่วยเติมเต็มศักยภาพด้านนั้น ๆ แก่ผู้เรียน อันจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ให้แก่ประเทศชาติต่อไป

บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ ดัดพันธ์. (2551). *การออกแบบสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเสมือน สำหรับ การเรียนแบบโครงการในระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัส สุวรรณเวลา. (2545). *อุดมศึกษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงกมล สิ้นเพ็ง. (2553). *การพัฒนาผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้: การจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ 5 ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์. (2544). *การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับอุดมศึกษา: กรณีศึกษาการเรียนการสอน สาขาวิชาสังคมศาสตร์*. รายงานการวิจัยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์จำกัด.
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. (2544). *การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. เชียงใหม่: หจก.เชียงใหม่พิมพ์แสงศิลป์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *ปฏิรูปการศึกษา การสร้างสรรค์ ภูมิปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินท์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์และกิติมา แคมมณี. (2540). *พัฒนาการด้านการศึกษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 9*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสนุ พองศรี. (2551). *การประเมินทางการศึกษา: แนวคิดสู่การปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *คู่มือระบบประกันคุณภาพ คณะกรรมการมหาวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2553, จาก <http://lms.thaicyberu.go.th>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา. (2552). *รายงานคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ประจำปีการศึกษา 2552*. พะเยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). *ปฏิวัติการศึกษาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2544). *การบริหารการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- วรวิทย์ วศินสรากร. (2544). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2550). *เทคนิคและยุทธวิธีพัฒนาทักษะการคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*, อ้างใน Gagnon และ Collary. (2005). *คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์*.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2544). *ปรัชญาการศึกษาไทย 2411 – 2475*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมคิด บางโม. (2549). *กฎหมายการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2554). *รายงานการสังเคราะห์ผลการสำรวจ เรื่องคนไทยคิดอย่างไรต่อการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ไอเดียสแควร์.

- สุมาลี คุ่มชัยสกุล. (2546). *การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ* นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สาขาวิชาอนุบาลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. รายงานการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550. (2550). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ วัฒนาร. (2551). *การจัดการเรียนการสอนแบบตกผลึกในระดับบัณฑิตศึกษา*. รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อินตา ศิริวรรณ. (2544). *พื้นฐานการศึกษา (Foundation of Education)*. กรุงเทพมหานคร: สุทรไพศาล.
- Office of the National Education Commission, et al. (2003). *EDUCATION IN THAILAND 2003/2003*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.